

Latinska verb med stam på -c ger valproblem i svenskan

Valet mellan c eller k är ett ofta återkommande problem i medicinsk terminologi. Denna gång gäller det latinska verb med stam på -c.

Både läkare och sekreterare har bett om hjälp i valet mellan *dislocera* och *dislokera*, mellan *resecera* och *resekera* samt mellan *indicera* och *indikera*.

Omkring 15 vanliga verb i latinet har stam på -c. Deras substantiv slutar i regel på -tion, som antingen föregås av a – som i dislokation – eller följer direkt på c, som i reduktion. I dessa fall gäller naturligtvis k-uttal och k-stavning i svenskan. De motsvarande verben slutar alla på -era. Före den mjuka vokalen e borde alltså c mjukas upp till [s]. Men som vanligt har »smitta», eller med en språklig term analogi rubbat cirklarna. Substantivets [k]-ljud smittar ofta av sig på verbet.

Verb kan vackla

I stort sett har varje verb »bestämt sig» för det ena eller andra uttalet. Sammansättningsnamn med *ducere* (föra, leda) har alltid k i substantivet och c i verben: adduktion – adducera, deduktion – decucera, introduktion – introducera, obduktion – obducera, produktion – producera etc.

Ett verb som *secare* (skära) däremot tycks ha bestämt sig för k: dissektion – dissekera, resektion – resekera. Att använda olika stavningar för [s]-ljudet i samma ord och med bara ett e emellan, det trasslar lätt till stavningen och talar nog också emot *resecera*.

Vissa verb vacklar såsom *dicere* (säga): *abdikera* och *indikera*, men *dedicera*, *indicera* och *predicera*.

Olika betydelse

Någon gång utnyttjas skillnaden till olika betydelse: *indikera* har en allmän innebörd av »visa», »ge utslag», medan *indicera* ju har fått en mer medicinsk användning i betydelsen »motivera», »berättiga», oftast om ett ingrepp eller en medicinering. Motsatsen är som bekant *kontraindicera*.

Resekera har redan placerats i k-fällan. Där tror jag även *dislokera* passar bäst. Sedan länge etablerat är *allokera*, så

det är naturligt att behandla *dislokera* på samma sätt. Lindskog och Zetterberg skriver också i Medicinsk terminologilexikon verbet med k i artikeln om dislokation: »... de sägs då vara *dislokerade*, förskjutna».

Hans Nyman
fil lic, språkrådgivare,
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm

»Baktankar» om stjärten

Svenska Läkaresällskapets språkvårdare Hans Nyman tar i Läkartidningen 47/95 upp frågan om den anatomiska terminologin beträffande den latinska respektive svenska benämningen på människans bakdel. Han finner därvid både luckor och felaktigheter.

När det gäller användningen av vissa uttryck befinner sig t ex många läkarsekreterare i »dåligt sällskap» med både Nationalencyklopedin och Bra Böckers Läklexikon. I dessa båda böcker står det t ex: »*glutaeus*, anatomisk term för sätesregionen», vilket inte är språkligt korrekt. Jag (BS) tar på mig skulden för att representera det »dåliga sällskapet». Tyvärr blir man ofta tvungen att formulera sig mycket kort vid den här typen av uppslagsord. En mer korrekt formulering hade varit »*glutaeus*, anatomisk term för något som hör till sätesregionen».

Vi instämmer helt i Nymans påpekande att adjektivet *glutaeus* här felaktigt fått språklig karaktär av att vara ett substantiv. I rättvisans namn bör dock påpekas att i de båda uppslagsböckerna även en korrekt latinsk benämning på sätesregionen ingår, nämligen *regio glutaea*, något som Nyman utelämnar i sitt citat, vilket därigenom blir något ofullständigt.

Vi instämmer också i Nymans avrådan från att använda »*gluté*» som term för skinkan (klinkan). En korrekt latinsk benämning på skinkan är *natis* (singularisform) respektive *nates* (pluralis; skinkorna, bakdelen, stjärten).

Nates skulle då avse bakdelen i sin helhet, lika med *regio glutaea*, medan *natis* avser ena stjärthalvan.

Genom att använda singula-

risformen kan man skriva höger respektive vänster *natis* och på så vis precisera lokalisationen. I stjärten finns ju dubbel uppsättning av muskler, nerver och kärl som är symmetriskt fördelade, och ibland vill man kunna ange såväl sida som singularis- och pluralisform.

I någon mån gäller motsvarande förhållanden när man talar om hjärnan, som kan betraktas både som en enhetlig struktur och som en parig, bestående av två hjärnhalvor (hjärnhemisfärerna).

Användningen av rent svenska ord kan ibland vålla bryderi, om de inte är allmänt kända. Detta är fallet med klinkan. För några år sedan kunde man i en tidning läsa att en man skadats på ett bygge och därvid »fått en klinka i skinkan». Vid rapporteringen från olycksplatsen användes omväxlande orden *skinka* och *klinka* när skadan beskrevs. Eftersom rapportern endast hört ordet klinkan i betydelsen stängningsanordning på en dörr antog han att något metallföremål trängt in i skinkan vid olyckan!

Birger Bergh
professor i latin, Lund
Bertil Sonesson
docent i anatomi, Lund

Kommentar om baktankar och runda ord

Stort tack till Birger Bergh och Bertil Sonesson för deras framlagda baktankar! Något som kan likna en lapsus i Nationalencyklopedin [1] är ett så ovanligt fynd att det är lätt att bli litet upphetsad och därmed onyanserad. Texten nämner helt korrekt »*regio glutaea*», så den som läser artikeln får säkert allt klart för sig. Det vare mig också fjärran att klassa Nationalencyklopedin eller Bra Böckers Stora Läklexikon [2] som »dåliga sällskap». För den vetgirige gives knappast mera givande sällskap.

Natis och clunis

Särskilt glad blev jag över att få räkna in två tunga namn bland motståndarna till termen *gluté*. Låt oss göra 1996 till ett *gluté*frött år! Men vad kan sät-

tas i dess ställe? Om vi i vanlig ordning skall ha anatomiskt latin, då är *natis*, pluralis *nates*, ett förslag värt allt stöd. Även *clunis*, pluralis *clunes*, är ju ett gammalt latinskt namn på skinkan. Jag nämnde ingen av dessa termer i tron att de var så ute ur medicinterminologin att de är omöjliga att lansera. Dessutom letade jag i första hand efter en ersättare till *gluté*, alltså en term att använda i svenska sammanhang.

För den som inte finner *skinka* eller *klinka* stilenliga i medicinsk text finns därför möjligheten att tala t ex om »en kontusion i höger *natis*» ungefär som de latinska namnen kvarstår i uttryck av typen »en tumör i *penis*» eller *testiscancer*. Både *clunis* och *natis* finns i Medicinsk terminologi [3] och i Dorland [4]. Det engelska lexikonet har dessutom adjektiven »*cluneal*» och »*natal*», av vilka det sistnämnda förefaller en smula riskabelt att använda. För adjektivets del finns knappast någon anledning att ersätta *glut(a)ea*(is).

Klinkans utbredning

Min efterlysning av klinkanvändare har inte klingat ohörd, hela sju rapporter har kommit. Det står ganska klart att *klinka* är mer spritt än jag trodde.

Ulla Söderström i Umeå skriver: »Ordet klinkor används om bakdelarna, skinkorna, en hel del i norra Sverige, även av läkarna.» Hon får medhåll av Bernt Ersson i Sandviken: »Termen *klinka* om glutealregionen används utbrett av befolkningen i Gästrikland. Denna term används därför i våra journaler».

Sven Andersson, »språkin-tresserad hallänning» meddelar: »Klinka använder jag som samlingsnamn på de aktuella två symmetriska kroppsdelarna inklusive anus. Geografiskt kan jag tänka mig att ordet klinka, i båda betydelseerna, används i södra Halland och angränsande delar av Skåne och Småland.»

Sven-Ove Dahlsson, uppvuxen i Sörmland, kan inte erinra sig att ordet användes där. Dock minns han aldeles klart uttrycket »skavsår mellan klinkorna» från SoldF, en soldatinstruktion av äldre årgång, alltså en officiell text med riksspridning.

Inte fint nog för Stockholm?

Viveca Torrång-Carlheim, läkarsekreterare i Upplands-Väsby, rapporterar: »Ordet